

**Informácia o návrhu riešenia urýchlenej obnovy zničenej časti
národnej kultúrnej pamiatky Mlyn vodný s pílou v Kvačianskej doline
následkom živeľnej pohromy**

Stručný opis národnej kultúrnej pamiatky Mlyn vodný s pílou v Kvačianskej doline

Národné kultúrne pamiatky (ďalej len „NKP“) Mlyn vodný s pílou (č. ÚZPF 3513/1-5) a NKP Mlyn vodný (č. ÚZPF 2896), známe ako mlyny v Kvačianskej doline, tvoria v rámci Slovenskej republiky unikátny súbor pamiatkových objektov ľudovej technickej architektúry s mimoriadnou krajinnou hodnotou. Osadenie týchto pamiatkových objektov v kultúrnej krajine a ich estetické aj funkčné prispôsobenie sa reliéfu krajiny a potoka sú dôležitou súčasťou pamiatkových hodnôt týchto NKP.

V prípade NKP Mlyn vodný s pílou (č. ÚZPF 3513/1-5) ide o ojedinelý príklad funkčnej technickej pamiatky, kde mlynské stroje, píla aj osvetlenie objektu fungujú celoročne na pohon vodným kolesom. NKP Mlyn vodný s pílou je zaradený medzi najvýznamnejšie technické pamiatky na Slovensku a tiež je zaradený do Zoznamu národných kultúrnych pamiatok s prioritou ochrany a obnovy,

Dopady živeľnej pohromy na NKP Vodný mlyn s pílou

Dňa 06. augusta 2023 vznikla vplyvom prívalových dažďov povodeň, ktorá zničila pamiatkový objekt Hať (č. ÚZPF 3513/5), prislúchajúci k národnej kultúrnej pamiatke Mlyn vodný s pílou (č. ÚZPF 3513/1-5). Hať sa nachádzala v potoku Kvačianka, jej funkciou bolo zodvihnutie hladiny potoka do výšky potrebnej pre vpust vody do mlynskeho náhonu. Hať mala drevenú zrubovú konštrukciu s pravidelnými väzbami brvien v rozsahu celej šírky koryta. Po zničení hrádze sa kultúrna krajina v blízkosti pamiatky výrazne narušila a bude sa ďalej narušovať eróziou, pokiaľ sa neobnoví funkčnosť hate.

Zničenie hate má za následok aj nemožnosť prívodu vody pomocou vodného náhonu k mlynskému kolesu. Dlhodobé sucho zapríčinené zničením hate poškodzuje tak pamiatkový objekt Náhon vodný so stavidlom (č. ÚZPF 3513/4), ako aj pamiatkový objekt Zariadenie technologické (č. ÚZPF 3513/2). Drevené prvky týchto pamiatkových objektov bez vody vysychajú, praskajú a pri dlhodobom vystavení suchu sa stávajú nefunkčnými. Ohrozené je najmä vodné koleso. Degradácii môže zabrániť sfunkčnenie vodného náhonu po postavení hate a opätovné uvedenie mlynu do prevádzky.

Ako bolo uvedené vyššie, funkčnosť technologického zariadenia na NKP Mlyn vodný s pílou (č. ÚZPF 3513/1-5) bola dôležitým atribútom pamiatkových hodnôt tejto pamiatky. Pri znefunkčnení vodného kolesa postupne začnú degradovať aj ostatné súčasti technologického zariadenia. Mlyn dlhé roky plnil edukačné, kultúrne a turistické funkcie v regióne. Z hľadiska výchovy ďalších generácií obdivovateľov a znalcov pamiatok má nenahraditeľnú úlohu. Zároveň funkčný objekt pomáhal zachovať aj nehmotné kultúrne dedičstvo v podobe tradičných remeselných postupov (mlynárskych, tesárskych, piliarskych) a spôsobu života v symbióze s prírodou.

Stanovisko Pamiatkového úradu Slovenskej republiky k dopadom živelnej pohromy na NKP Vodný mlyn s pílou

Pamiatkový úrad Slovenskej republiky (ďalej len „PÚ SR“) podľa § 10 ods. 2 písm. q) zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „pamiatkový zákon“) vydáva pre potreby orgánov verejnej správy, orgánov činných v trestnom konaní a súdov odborné posudky a odborné stanoviská vo veci ochrany pamiatkového fondu, archeologických nálezov a archeologických nálezísk.

V prípade vyššie popísanej mimoriadnej situácie na NKP Mlyn vodný s pílou (č. ÚZPF 3513/1-5) vydal PÚ SR odborné stanovisko adresované ministerke kultúry Slovenskej republiky Silvii Hroncovej dňa 7. septembra 2023 (č. listu PUSR-2023/17652-1/72091), v ktorom na základe opísaných skutočností v závere uvádza: ***„Preto odporúčame urgentné riešenie obnovy poškodených objektov a úzku súčinnosť organizácií rezortov kultúry a životného prostredia pri minimalizovaní škôd na národnej kultúrnej pamiatke. Na základe § 27 ods. 1 pamiatkového zákona je potrebné zabezpečiť základnú ochranu kultúrnej pamiatky, a teda vykonanie opatrení na predchádzanie ohrozeniu, poškodeniu, zničeniu kultúrnej pamiatky a na trvalé udržiavanie dobrého stavu vrátane prostredia kultúrnej pamiatky.“***

Návrh finančného zabezpečenia obnovy NKP Mlyn vodný s pílou

Pre potrebu bezodkladného začiatku obnovy NKP Mlyn vodný s pílou (č. ÚZPF 3513/1-5) navrhuje Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (ďalej len „MK SR“) finančnú podporu prostredníctvom svojho dotačného systému podľa zákona č. 299/2020 Z. z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. **V priebehu mesiaca december 2023 by mohla byť vyhlásená mimoriadna výzva v Programe 6 – Odstraňovanie následkov mimoriadnych udalostí v oblasti kultúry na rok 2023; v podprograme 6.1 – Odstraňovanie následkov mimoriadnych udalostí. Vyhlásená mimoriadna výzva by bola vyhlásená z vlastných zdrojov rozpočtovej kapitoly MK SR.** O ďalšie finančné prostriedky na obnovu by sa mohol správca NKP Mlyn vodný s pílou (ÚZPF 3513/1-5) uchádzať o dotáciu vo výzve v Programe 1 - Obnovme si svoj dom; podprogram 1.1 – Obnova kultúrnych pamiatok na rok 2024.

Dôležitosť súčinností dotknutých úradov pri obnove NKP Mlyn vodný s pílou

Keďže sa NKP Mlyn vodný s pílou (č. ÚZPF 3513/1-5) nachádza na území s najvyšším stupňom ochrany, samotná obnova bude veľmi komplikovaná a finančne a časovo náročná (komplikovaná preprava materiálu, obmedzenie prístupu pre stavebné stroje a zariadenia a pod.). Dôležitá bude preto aj súčinnosť a intenzívna spolupráca so Správou Tatranského národného parku so sídlom v Tatranskej Lomnici (ďalej len „TANAP“). **Iba súčinnosť a vzájomná akceptácia všetkých dotknutých úradov umožní bezodkladnú obnovu tejto vzácnej technickej kultúrnej pamiatky, ktorá sa v tejto lokalite nachádza od prvej polovice 19. storočia, je neodmysliteľnou súčasťou tejto lokality a pred živelnou pohromou bola významnou turistickou atrakciou Kvačianskej doliny, s ročnou návštevnosťou v desiatkach tisíc turistov.**